

EUROPA – NOVI DOM IMIGRANTIMA IZ SJEVERNE AFRIKE

SANJA MARUŽIN, ZLATKA MIKULANDRA,
BARBARA SEMIALJAC, KRISTINA VUJEVA

Geografija proučava migracije kao prostornu varijaciju koja sa sobom donosi određene posljedice. Pokušavaju se utvrditi razlozi migriranja ili zadržavanja populacije što će u ovom radu biti razmatrano na primjeru populacije Sjeverne Afrike.

Pojam migracije označava stalnu, trajnu promjenu uobičajenog prebivališta bez namjere povratka. Migraciju definira sklop čimbenika od kojih su najvažniji: prostor (uključujući emitivnu, tranzitnu i odredišnu geografski određenu lokaciju), vrijeme, poticajni i ograničavajući čimbenici, stanovanje, aktivnosti kao posljedice prostorne pokretljivosti.

MIGRACIJE IZ AFRIKE

Migracije su prisutne još od pojave čovjeka. Ljudi su se najčešće selili iz gospodarskih i egzistencijalnih razloga. U modernom svijetu migracije su, osim iz navedenih razloga, prisutne zbog politike, ekonomije i pravnih pitanja. Česte su migracije iz slabije razvijenih u razvijene zemlje u potrazi za boljim životom, bogatstvom i prestižem. Zbog velikog broja imigranata razvijene države štite svoj teritorij i građane zakonskim odredbama koje ograničavaju imigraciju.

Migracijska kretanja iz Afrike imaju vrlo dugu povijest. Prema arheološkim nalazima sa sigurnošću se može ustvrditi da su prvi ljudi (slični današnjem čovjeku) nastanjivali

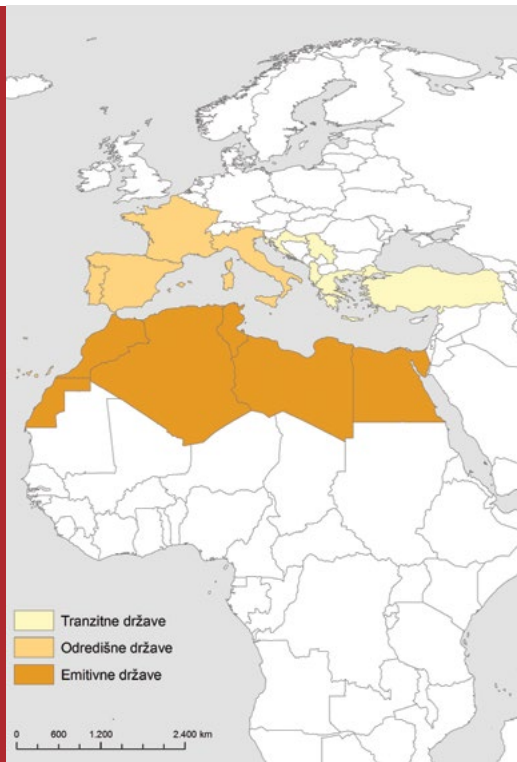
područje Afrike, a potom se i zbog (uglavnom) fizičkih potreba kretali u određenim migracijskim tokovima. Veliki značaj za cjelokupnu povijest, ali i sadašnjost imaju one migracije koje su upravo sa afričkog kontinenta usmjerene prema Europi. Smatra se kako su afrički vladari i predstavnici bili uključeni u trgovinu i diplomatska izaslanstva, a njihova djeca su migrirala u Europu zbog obrazovanja. Neki od njih su obučeni kao misionari te su se vraćali u Afriku kako bi pritom širili stečena znanja.

Sam početak „moderne“ masovne migracije Afrika-Europa bilježi se neposredno prije Prvog svjetskog rata (Pirc, 2008). U tom razdoblju dolazak migranata se najviše osjetio, posebno u Francuskoj, Velikoj

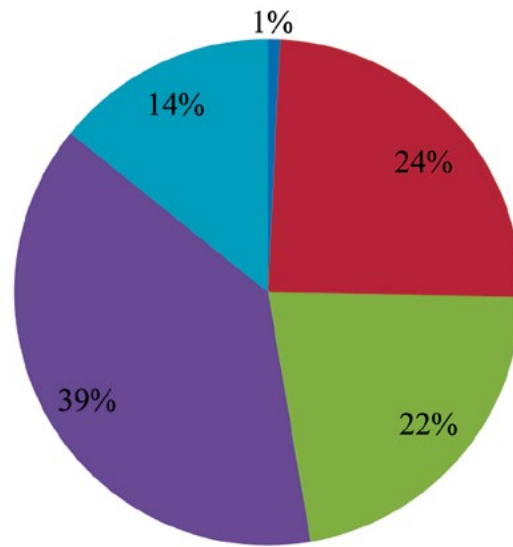
Britaniji te Portugalu – kolonijalnim silama koje su bile vodeće u Africi. Tijekom 1960-ih, kada je većina afričkih zemalja bila dekolonizirana, ponovno se osjećaju migracijski priljevi prema Europi koje su uzrokovali potisni čimbenici poput nestabilnih političko-društvenih okruženja, slabog gospodarskog razvoja te brzog demografskog rasta Afrike. Pritom je jedan od jačih privlačnih faktora prema Europi bila potreba radne snage u državama koje su u tom razdoblju doživjele značajan ekonomski rast.

KAKVO JE STANJE DANAS?

S Glavne afričke države iz kojih imigranti dolaze u Europu su Zapadna Sahara, Maroko, Alžir, Tunis, Libija i Egipat. Glavne

Sl. 1. Emitivne, tranzitne i odredišne države migracije iz Sjeverne Afrike u Europu početkom 21. stoljeća

- Australija i Oceanija
- Afrika
- Azija
- Europa
- Sjeverna i Južna Amerika

Sl. 2. Udio (%) imigranata u Europskoj uniji prema kontinentu podrijetla
Izvor: EUROSTAT, 2013.

tranzitne države su Malta, Turska, Grčka, Albanija, Srbija i Hrvatska, dok su odredišne Italija, Francuska, Španjolska i Portugal (sl. 1).

Prema podacima Eurostata u zemljama Europske Unije 24% imigranata potječe iz Afrike. Od toga najveći udio je iz Sjeverne Afrike (sl. 2).

OBILJEŽJA MIGRACIJSKIH TOKOVA SA „CRNOG KONTINENTA“

Obilježja spomenutih migracijskih tokova iz Afrike u Europu su višedimenzionalna. Osim kroz ekonomske, ogledaju se kroz

kulturne, jezične i vjerske aspekte. Na ove migracije su najviše utjecali privlačni čimbenici u Europi, a u manjoj mjeri oni potisni sa sjevernog dijela afričkog kontinenta. Pritom se najviše ističe stalna potreba EU za stranim radnicima.

U skladu s time EU je zakonski definirala prava imigrantima što je posebice izraženo kroz potpisivanje *Europskog pakta o imigraciji i azilu* 2008. godine. Tim dokumentom uvela su se ograničenja u postojećim programima te u pojedinačnim i *ad hoc* slučajevima. To se odrazilo na boravišne dozvole koje su izdavane imigrantima u okviru regulacijskih programa koje su najčešće privremene i vrijede jednu godinu. U regulacijskim programima nemaju pravo sudjelovati svi imigranti jer se oni ponekad odnose samo na imigrante s radnim ugovorom, ali ne i na članove njihovih obitelji čiji je položaj također nezakonit. Takvi programi osim na međunarodnoj, mogu biti doneseni na državnoj razini, što migrantima ponekad otežava dolazak do cilja.

Analizom položaja migranata koji se ipak zaposle u Europi, može se indirektno zaključiti da EU po tom pitanju funkcionira na principu „strukturne inflacije“, odnosno nastoji se uskladiti cijena rada s obavljanjem određene vrste posla. Dakle, na plaću stranog radnika znatno utječe njegov status i ugled koji proizlazi iz posla kojeg odrađuje, odnosno postavlja se hijerarhija zanimanja. Poslovi koje migranti obavljaju nalaze se na samom dnu ljestvice; za Europljane su ti poslovi „oni u kojima nitko ne želi raditi“, jer im je za razliku od imigranata bitniji društveni položaj od same zarade. To su tzv. 3D poslovi – *dirty, difficult, demanding* (priljavi, teški i zahtjevni). Najveći dio imigranata je tako zaposlen u građevinarstvu (u Grčkoj preko 30%), rudarstvu, proizvodnji i

energetici (u Italiji oko 25%), trgovini (u Portugalu oko 15%), itd. (Gregurović, 2011). Međutim, velika je prisutnost nezakonitog zapošljavanja, što direktno potiče ilegalne migracije, a regulacijskim programima je tek djelomično riješen taj problem.

(NE)PRILIKE U NOVOM DOMU - FRANCUSKOJ

Francuska je jedna od najstarijih destinacija u Europi za afričke imigrante. U devetnaestom stoljeću Francuska započinje s regrutacijom radne snage kako bi uklonila negativan učinak ranog pada stope fertiliteta. Karakteristična su dva razdoblja visoke razine imigracije: 1930-ih i 1960-ih. No, ubrzo se omogućava useljavanje samo u sklopu objedinjavanja obitelji i visokokvalificiranim te sezonskim radnicima, čime Francuska usmjerava migracije prema Španjolskoj i Italiji.

Problem koji se javlja u Francuskoj prilikom imigriranja visoko kvalificiranih doseljenika zemalja Magreba, a koji bi se mogao približiti i ostalim zatvorenim društvima mediteranskih država je problem zapošljavanja. Postotak nezaposlenih muškaraca između 16 i 29 godina starosti iz zemalja Magreba oscilira između 34% i 45%. Podrijetlo poslodavcima predstavlja problem zbog čega većina visokokvalificiranih imigranata zemalja Magreba ostaje nezaposlena iako imaju istu stručnu spremu i socio-ekonomsku pozadinu kao autohtono stanovništvo u konkurenciji. Prema službenim anketama među autohtonim stanovništvom prevladava negativan stav prema imigrantima od kojih najviše prema imigrantima iz Sjeverne Afrike. Imigrantske skupine suočene su s društvenim poteškoćama integracije i segregacije. Skupina imigranata *Sans Papiers* nastoji prosvjedima i štrajkovima glađu

skrenuti pozornost francuskoj vladi na uvjete njihova života (Guiraudon, 2008).

U Francuskoj također postoji određen udio studentske populacije koja boravi i studira bez boravišne dozvole, odnosno ilegalno. Kako bi se spriječilo njihovo protjerivanje osnovana je organizacija ESF (fr. *Educación Sin Fronteras*; engl. *Education Without Borders*) (Guiraudon, 2008). Anketiranjem marokanskih imigranata u Francuskoj dolazi se do zaključka kako imigranti nisu izabrali Francusku kao određenu zemlju poznavajući uvjete življenja već isključivo u sklopu objedinjavanja obitelji. No Zakon o objedinjavanju obitelji postrožen je i direktno utječe na status članova obitelji. U procesu pridruživanja svojoj obitelji izloženi su mogućnosti protjerivanja. Politika koja ima visok društveni utjecaj znak je rasizma druge generacije. Unatoč lošim uvjetima ispitani imigranti ne namjeravaju napustiti Francusku (Guiraudon, 2008).

MJERE IMIGRACIJSKE POLITIKE

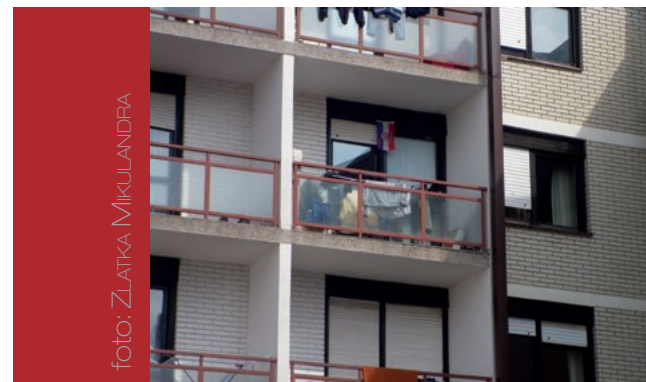
Kako bi se ograničio ulazak ilegalnim imigrantima vlade pojedinih država provode restriktivne mjere. U Španjolskoj je uspostavljen poseban sustav za nadzor granica koji se provodi uz andaluzijsku obalu, Kanarske otoke, gradove Ceutu i Mellilu. Velika pozornost je usmjerena upravo zbog važnosti nadzora južne granice Europske unije.

Od 2002. Libija postaje važna tranzitna zemlja za ilegalne migrante na putu prema Europi. Svake godine za petnaest do dvadeset tisuća ilegalnih imigranata, koji su zastavljeni na Siciliji i Malti smatra se da su došli s libijske obale. Europska unija i pojedine zemlje pokušale su ojačati suradnju s Libijom kako bi se zaustavio dotok ilegalnih

imigranata na prostor Sredozemlja. Vijeće Europske unije inzistiralo je na pokretanju suradnje u suzbijanju tranzitnih migracijskih tokova preko Libije. S obzirom na činjenicu da je Italija prva određena zemlja Europske unije za ilegalne migrante iz Libije, obvezala se na pomoć u jačanju libijske pomorske i teritorijalne granice. Prve konkretne aktivnosti pokrenute su 2005. kada je Europska komisija odobrila dva milijuna eura za osiguranje libijske južne granice i najavila program obuke za libijske policajce i pogranične stražare. No, važna činjenica jest da je Libija jedina sjevernoafrička država koja 1951. nije potpisala Konvenciju Ujedinjenih naroda za izbjeglice. Imigranti su često suočeni sa progonima, zlostavljanjima u pritvoru i naposljetku prisilnim vraćanjem u državu iz kojih su pristigli (Joffe, 2011).

HRVATSKA KAO TRANZITNA DRŽAVA

Prvi *Zakon o azilu* u RH izglasan je 2003., a krajem 2007. djelomično je izmijenjen i dopunjen pojedinim odredbama. Pritom su propisani uvjeti i postupak za odobravanje azila. Tim *Zakonom* je Hrvatska postala tranzitna zemlja za buduću imigrantsku populaciju. Kao i u ostalim zemljama EU, razlikuje se status *tražitelji azila* i *azilanti* kojima je za razliku od tražitelja odobren azil u skladu sa odredbama *Zakona*. Također, *Zakonom* je definirana *supsidijarna zaštita* koja se odobrava i strancu koji ne ispunjava uvjete za azil, a za kojeg se na temelju određenih saznanja vjeruje da bi povratkom u zemlju podrijetla bio ugrožen (*Zakon o azilu*, NN, 79/07). Svaka zamolba za odobravanje azila mora biti uzeta u postupak, iako su na kraju manjina oni kojima se odobri azil. *Tražiteljima azila* i *azilantima* se pruža pomoć preko Ureda UNHCR-a, Ministarstva unu-

Sl. 3. Hrvatska zastava u Prihvatnom centru za strance u Zagrebu

tarnjih poslova RH, a veliku ulogu imaju nevladine organizacije poput Crvenog križa, Centra za mirovne studije, Hrvatskog pravnog centra (Šegvić, 2011). Kako imigranti žive u Hrvatskoj određeno vrijeme, vrlo je bitna njihova integracija u društvu. Pritom su neke od najvećih poteškoća one vezane uz učenje hrvatskog jezika i nemogućnost zapošljavanja sukladno njihovim kvalifikacijama. Kod nekih nisu zadovoljene ni osnovne potrebe poput stanovanja te socijalne i zdravstvene zaštite. Kako bi imigrantima, ali i stanovništvu Hrvatske bilo lakše prihvatiti mjere migracijskih politika vrlo je važno podizanje javne svijesti o pitanju imigranata prvenstveno radi smanjenja ksenofobije. Ulaskom Hrvatske u Europsku uniju zasigurno će doći do porasta imigracije, koja je sve veća sukladno povećanju smještajnih kapaciteta u prihvatilištima. Hrvatska će u bliskoj budućnosti morati dodatno usklađivati zakone o migracijama. Danas u Hrvatskoj postoji Prihvatilište za tražitelje azila u Kutini te Prihvatni centar za strance (nisu isključivo tražitelji azila i azilanti) u Zagrebu.

U sklopu istraživanja o imigraciji u Hrvatsku na pragu ulaska u Europsku uniju, te kako bi se prethodno navedene činjenice

donekle potvrdile, proveden je polustrukturirani intervju sa tražiteljima azila i azilantima u Prihvatnom centru za strance u Zagrebu. Intervju je proveden u ožujku 2013.. Većina sugovornika (njih četiri) bili su Alžirci, a ostali uglavnom Iranci ili državljani subsaharskih zemalja. Svi intervjuirani bili su pripadnici muškog roda u starosti od 25 do 30 godina. Razgovor je vođen na engleskom jeziku kojeg su govorili gotovo svi. Upitani su za razloge odlaska iz domovine, koja im je država krajnji cilj, koliko poznaju jezik i kulturu naroda izvan svoje domovine, o iskustvima u Republici Hrvatskoj te čemu se nadaju.

Kao razloge odlaska iz svoje domovine navode političku situaciju, ali i ekonomsko stanje u svojoj državi. U sjevernom dijelu Afrike velik je demografski rast stanovništva za koje nema dovoljno radnih mjesta, tako da znatan udio stanovništva pokušava bolje uvjete pronaći u Europi. Jedan od sugovornika tvrdi kako se u Alžiru ni minute nije osjećao kao Alžirac, „*bez posla, bez ičeg – kao stranac u vlastitoj državi*“. Drugi je pak tražitelj azila morao otići iz Alžira zbog prijetnje terorista. U strahu za vlastiti život odlučio je emigrirati. Krajnji cilj mu je Francuska. Ostali stranci prije dolaska u Hrvatsku boravili su u Grčkoj, gdje su radili u maslinicima, potom su neko vrijeme bili u Crnoj Gori zatim Srbiji. Jedan od imigranata migrirao je sa ženom i dvoje djece iz ekonomskih razloga. Djeca mu već uče hrvatski i idu u školu, međutim i dalje se čeka odobrenje od strane državnih tijela za ostanak u RH.

Mnogi imigranti žale se na dugotrajan postupak odobrenja ili odbijanja azila od strane hrvatskih zakonodavnih tijela. Naime, neki kažu kako u Republici Hrvatskoj borave više od osam mjeseci bez ikakve

Sl. 4. Polustrukturirani intervju sa imigrantima iz Sjeverne Afrike vođen je u Prihvatnom centru za strance u Zagrebu

informacije o tome hoće li moći ostati ili će morati napustiti zemlju. Izuzevši to, zadovoljni su Hrvatskom, ljudima, uvjetima života koje ovdje imaju. Ističu kako im azil plaća liječenje, a veliku pomoć pruža im Crveni križ. Iako nitko od njih ne govori hrvatski, ističu da su se dobro snašli i da vlada prijateljska atmosfera. Ni s religijom nemaju problema, jer kako navode, „Bog je jedan bez obzira na tumačenje religije“. Jedino im problem predstavlja nemogućnost zaposlenja. Mnogi od njih nisu čuli za Hrvatsku prije nego li su pristigli, uglavnom zato jer nisu pohađali školu. Većina je završila tek osnovnu školu, a potom bi zbog nedovoljno novčanih sredstava prekidalu obrazovanje.

U budućnosti se nadaju bržem rješavanju

njihovih slučajeva, mnogi od njih mogućem odlasku u Francusku gdje vide perspektivu i gdje nekolicina njih ima rodbinu.

HRVATI O IMIGRANTIMA

Istraživanje etničke distance Hrvata prema Alžircima provedeno je u razdoblju od 9. do 22. travnja 2013. na uzorku od 50 građana Republike Hrvatske svih dobnih skupina kojima je naglašeno da je anketa anonimna. Etnička distanca prema Bošnjacima provedena je zbog usporedbe rezultata. Ispitanici su anketirani putem e-mail poruka i društvenih mreža te su samostalno popunjavali upitnik. Uzorak obuhvaćen ispitivanjem je vrlo mali te se stoga neće ulaziti u detaljniju analizu etničke distance.

Tab. 1. Prihvaćenost pojedinih naroda od Hrvata, prema ponuđenim odnosima

Odnos	Alžirci	Bošnjaci
Da stalno živi u mojoj zemlji	94%	98%
Da stanuje u mojem susjedstvu, zgradi ili ulici	92%	94%
Da bude član iste političke stranke	100%	100%
Da bude nastavnik u školi u mom mjestu	88%	90%
Da mi bude šef na poslu	80%	84%
Da ima rukovodeći ili neki važan položaj u mojoj zemlji	54%	58%
Da se družim s njim kao prijateljem	100%	100%
Da moj brat ili sestra stupi u brak s njim	86%	96%
Da ja stupim u brak s njim	78%	94%
Da, neki od članova moje obitelji primi njegovu krv	100%	100%

Iz provedene ankete etničke distance mogu se nazrijeti neki specifični odnosi Hrvata prema alžirskoj odnosno bošnjačkoj narodnosnoj grupi. Primjerice, svi ispitanici složili bi se da i Alžirac i Bošnjak bude *član iste političke stranke, da se druže s njim kao prijateljem te da neki od članova obitelji primi njegovu krv*. Međutim, kad je riječ o stupanju u brak s osobom iz Alžira 22% ispitanika odbilo bi stupanje u brak dok se njih 14% izjasnilo negativno i kada je riječ o članu njihove uže obitelji, odnosno bratu ili sestri. Zanimljivo je da čak 46% ispitanika ne žele vidjeti pripadnika alžirske, odnosno 42% Bošnjačke skupine na nekom *važnom ili rukovodećem položaju u državi*. Naposlijetku, može se zaključiti da s obzirom na *susjedstvo, život u istoj zemlji* iako su ra-

zlike male, velik broj Hrvata misli kako na području Hrvatske ne bi trebali živjeti drugi narodi, posebice ne narod koji je nepoznat te ga se percipira negativno. Ta negativna percepcija navodi ljude na strah od blizine i suživota sa pripadnicima te skupine.

Postavlja se pitanje u kojoj je mjeri migracija proces koji se može kontrolirati? Treba li osuditi migrante jer su u potrazi za boljim životom? Migracija postaje globalni proces, a brojne vlade pomoću zakonskih odrednica ju pokušavaju kontrolirati, više ili manje uspješno, ovisno o raznim faktorima. Migranti žele ostvariti temeljne ljudske potrebe i prava i na tome im ne treba zamjeriti. Na kraju ostaje dilema mogu li Hrvati i Hrvatska pružiti imigrantima uvjete dostojne življenja?

LITERATURA

- GREGUROVIĆ, S., 2011: Obilježja migracijskih tokova i integracija novih imigrantskih grupa na tržištu rada u južnoeuropskim zemljama članicama Europske unije, *Migracijske i etničke teme* 27 (1), 57-75.
- GUIRAUDON, V., 2008: Moroccan Immigration in France: Do Migration Policies Matter?, *Journal of Immigrant and Refugee Studies* 6 (3), 366-381.
- JOFFÉ, G., 2011: Libya and the European Union: shared interests?, *The Journal of North African Studies* 16 (2), 233-249.

PIRC, J., 2008: Povijesno-demografske dinamike migracija u smjeru Afrika-EU, *Migracijske i etničke teme* 24 (1-2), 109-136.

ŠEGVIĆ, S., 2011: Šengenski režim upravljanja vanjskim granicama EU, *Zbornik radova Pravnog fakulteta u Splitu* 48 (1), 11-31.

IZVORI

Zakon o azilu, NN 79/07, Narodne novine, <http://www.zakon.hr/z/314/Zakon-o-azilu> (9.5.2013)

EUROSTAT, http://epp.eurostat.ec.europa.eu/statistics_explained/index.php/Migration_and_migrant_population_statistics (10.5.2013)

SANJA MARUŽIN, Preddiplomski istraživački studij geografije, II. godina, e-mail: sanja091@gmail.com

ZLATKA MIKULANDRA, Diplomski nastavnički studij geografije, I. godina, e-mail: zlatka.mikulandra@hotmail.com

BARBARA SEMIALJAC, Preddiplomski istraživački studij geografije, II. godina, e-mail: barbara@geocentar.com

KRISTINA VUJEVA, Diplomski nastavnički studij geografije, I. godina, e-mail: kristina.vujeva@gmail.com